

## **פרופ' אניטה שפירא, חקר היסטוריה יהודית בישראל**

העם היהודי הוא עם קדמון, אך הלאומיות היהודית – כלומר, השאיפה האקטיבית להקים מדינה עצמאית לעם היהודי – היא כפי שהגדיר בשעתו ריכרד ליכטהיים – מתנת אירופה לעם היהודי. צמיחת הלאומיות באירופה במאה ה-19 אופיינה בשלב תרבותי רומנטי, שהקדים את השלב הפוליטי, ושימש לו הכנה אמוציונאלית. אחד הגילויים של השלב התרבותי הזה היה כתיבת קדמוניות כל עם ועם, בין אם מיתוס ואגדה, ובין אם עבר קונקרטי. גם היהודים החלו אז לכתוב היסטוריה יהודית מימי המיתוס הקדמון ועד ימיהם. יוסט, גרץ, ואחר כך דובנוב, היו הראשונים.

יצירת תשתית תרבותית תעמולתית בקרב היהודים לעבר יהודי לאומי בארץ ישראל, הייתה שלב מקדים לציונות. בסוף המאה ה-19, נהרה ההגירה היהודית אל מדינות המערב. הכוונת הגירה זו אל עבר ארץ ישראל הייתה ראשית הציונות. ההיסטוריה מילאה בכך תפקיד ראשון במעלה.

החברה ההיסטורית הישראלית נוצרה ב-1924, עוד בטרם הוקמה האוניברסיטה העברית, והיסטוריונים בוגרי אוניברסיטאות בגרמניה או ברוסיה שהגיעו לארץ, כמו קלויזנר, או דינור, הוגו ברגמן או גרשום שלום, נאלצו למצוא מקלט זמני בסמינר למורים בבית הכרם או בספרייה הלאומית בנעוריה.

בראשית שנות ה-20 נמצאה המנורה בבית אלפא, שתשמש לימים בסמל המדינה, והקיבוץ הצעיר החליט לוותר על סלילת הדרך הקצרה והנוחה לקיבוץ, ולסלול דרך אחרת, יקרה ופחות נוחה, וזאת על מנת לשמר את האתר ההיסטורי, הסיפור הקטן הזה מצביע על כך

## מאה שנה לחברה ההיסטורית הישראלית

שכבר בראשית ימי המנדט הבריטי בלט הקשר בין העבר היהודי העתיק והזהות הישראלית הצעירה.

מה בין ההיסטוריה היהודית לבין הציונות. שני יוצרים משקפים את הדילמה של העבר וההווה שלנו: כשהייתי נערה למדנו בתיכון סיפור של חיים הזז, בשם "הדרשה". בסיפור זה בחור שתקן בשם יודקה (שם סמלי), מתריס כנגד ההיסטוריה היהודית, וטוען ש"אין לנו היסטוריה כלל". הגויים, הם שעשו לנו את ההיסטוריה "כמו שהם היו מכבים לנו את המנורה בשבת וחולבים לנו את הפרה בשבת ומסיקים את התנור, כך הם גם עשו לנו את ההיסטוריה כרצונם וכדרכם ואנחנו רק קיבלנו אותה מידם." לכן ההיסטוריה היהודית משעממת, ואין טעם ללמד אותה. "חברה, לנו אין היסטוריה! מיום שגלינו מארצנו אנחנו עם בלי היסטוריה, אתם פטורים. לכו לשחק בכדורגל." במקום היסטוריה, אומר יודקה, יש ליהודים שילוש מקודש: גלות, קידוש השם, משיח. הפאסיביות היהודית, ההשלמה עם היסורים והגלות היא תוצאה של הציפייה למשיח. הציונות היא ההיפוך של הציפייה למשיח. כבר בשלב מוקדם זה של היישוב בארץ ישראל, מתריס יודקה, כבר עתה היישוב קורא תיגר על היהדות. "אני מאמין שארץ ישראל זה כבר לא יהדות. כבר אפילו עכשו, כל שכן לעתיד לבוא." זו יהדות אחרת. שכן "עם שאינו חי בארצו ואינו שולט על עצמו אין לו היסטוריה". לכן, טוען יודקה, הציונות אינה המשך אלא קרע במציאות היהודית.

גרשום שלום הגדיר את הציונות כ"שיבת היהודים לתוך ההיסטוריה שלהם". אך בניגוד להזז שלום ראה המשכיות דיאלקטית בין שאיפת הגאולה והציפייה למשיח לבין הציונות. לדידו של שלום, אין ציונות בלי יהדות, בגירסה זו או אחרת, תוך שינוי מתמיד. "ראיית ההיסטוריה שלנו כתחום, שבו נעוצים שורשינו, כרוכה בהכרה, שהזהות היהודית אינה דבר קבוע וסטטי, אלא מהות דינאמית ואפילו דיאלקטית, משום שהאספקטים הרוחניים שלה, לא פחות מנתוניה החברתיים והמדיניים, מעמידים אותה

## מאה שנה לחברה ההיסטורית הישראלית

על חזקתה כגוף יוצר של בני אדם, המכנים את עצמם יהודים. "הזו רואה באמונה במשיח את שורש הפסיביות היהודית, את הברירה מההיסטוריה. שלום רואה בה את ניצוצות האקטיביות, את התופעה שקיעקה את השמרנות היהודית, את ההשלמה עם הגורל.

ההמשכיות הדיאלקטית בין העבר היהודי וההווה הציוני, בין העדר ההיסטוריה, לבין החזרה להיסטוריה, יוצרת מתח מתמיד בין ההווה והעבר, בין הפראגמטיזם נוסח הזו, לבין המשיחיות נוסח שלום. האקטיביזם הציוני רווי במתח משיחי, עיתים חילוני ועיתים דתי. כיצד מקיימים מדינה וחברה במתח הזה, שיצר את הציונות, אך גם מסכן את קיומה? ב-1926 שלום סבר שמרחפת סכנה קיומית על שיבת ציון בשל הפוטנציאל המהפכני שבה, הטעון במתח המשיחי. בשנות ה-50 יחסו אל מתח זה כתופעה היסטורית היה חיובי. מי צדק? שלום הצעיר או שלום המבוגר? היום אנו עדים למאבק איתנים בין המשיחיות האקטיביסטית נוסח שלום לבין הפרגמטיזם ההיסטורי נוסח הזו. ועדיין לא נאמרה המילה האחרונה.

החברה ההיסטורית, על ריבוי הפנים שלה משקפת בזעיר אנפין את המתח הקיומי הזה.